

УДК 008

Віталій Мудраков

**ПОЛІЛОГ КУЛЬТУРНИХ НАРАТИВІВ
ЯК ФІЛОСОФІЯ ТОЛЕРУВАННЯ**

Вступ як постановка проблеми. Динаміка сьогодення – процес постійної зміни умов, учасників, причин, сутностей тощо. Сучасність просякнута інформаційним смогом та культивуванням її «всемогутності». Глобалізація як екзистенційна умова все глибше проникає у пласти «людського», стаючи особливістю, а згодом, мабуть, і невід’ємним атрибутом ментальності «занадто людського». Нині світ говорить сам із собою. Говорить дедалі голосніше і впевненіше. Його *мелодика* ніби мантрує умови, що динамізуються постійними перебудовуваннями, а *фактура* передвизначає параметральний остов самої метаморфозності в її суті. Утім, втілення, себто «оживлення» – звучання мелодії вимагає щораз нових інтерпретацій у *порозумінні музикантів*. Інтерпретації як способу висвітлення неявних якостей та як зміни форми сприйняття універсальї.

Глобальний світ – співіснування наративів як плюралізму культур, ідентичностей, ментальностей, що продукує строкатість висновків у формі симбіотичних метанаративів. Як нам видається, точка міжкультурної конвергенції (полілог культур) – одна із найгостріших проблем сучасного гуманітарного дискурсу. Одразу ж зазначимо, що *зближення* розуміється нами не лише як точка комунікації, а певною мірою й у контексті рікерівської проблематики «*особистої ідентичності*, яка, – за його словами, – може бути належно артикульованою лише в темпоральному вимірі людського існування» [5, с. 138-139]. Тож, пойменуємо проблему як *реалізація ідентичності*. Саме для цього скористаємося схемою-настановою наративної теорії з погляду її можливого внеску в конституювання поняття *самого* [5, с. 139-140] як наративну ідентичність у контексті етико-комунікаційно-пізнавального потенціалу дії полілогу. Зрештою, «міркування з моральних питань є завжди міркуванням разом із кимось. Маємо співрозмовника, і починаємо з його переко-

нань або з фактичної відмінності між співрозмовником і нами» [6, с. 31].

Теза I. Етичні константи. Процес полілогу дає змогу нам «відчувати голос Чужого». Йдеться не про «друга» чи «ворога», а про інакшість Іншого. Так, Б. Вальденфельс зазначає: «... не слід робити поспішних висновків. Із тієї обставини, що Чуже у своїй жахливій нерідності обертається на Вороже, що з цим нерозривно пов'язані занепокоєння та загроза, що Інший для нас, як і ми для нього, може виступати як ворог, і що це постійно відбувається, не впливає, що Чужий є нашим ворогом, а саме у тій формі, що будь-яку амбівалентність перетворила б на однозначне оцінювання» [2, с. 37]. Зі свого боку зауважимо, що «Інший» – більш широке поняття, аніж «Чужий», позаяк «Чужий» завжди є «Іншим», тоді як «Інший» не завжди є «Чужим». Тож маємо *першу етичну константу* – налаштування та сприйняття. Виклик Іншого / Інакшого через його інакшість збуджує власну думку, тому, коли одна ідентичність «зустрічається» з іншою, це збудження проходить у зовсім інший спосіб. Подібна інакшість вимагає й інших підходів до ведення подібних міжкультурних контактів. Оскільки Інакший не ворогує ані актуальністю, ані потенціалом, він цілком претендує на об'єктивацію добра у спільній дії полілогу. Це, власне, узгоджується із нормами конституювання першої константи моральності (будь-кого із учасників – суб'єктів полілогу) і, таким чином, постає *наступною етичною константою* – справедливість заради добра. Саме тому окреслений акцент у проекції способу дії полілогу вказує на можливість по-іншому вибудовувати умови для здійснення комунікативних операцій.

Теза II. Комунікаційні ресурси. Понад те, загострюється проблема пошуку ресурсу, який зберігав би можливість для реалізації всіх прихованих потенціалів дії полілогу. Таке завдання, як нам видається, передбачає використання всіх форм комунікативних акцій. Інакше кажучи, постає необхідність впровадження такої форми і способу об'єднання / співіснування наративів, що міститься й потойбіч процесуальностей самоздійснення розповідного тексту, з іншого боку наративу, тобто поза *говорінням*. Останню дію позначимо як *активно-пасивний стан*. У цьому контексті звернемося до філософії Л. Вітгенштайна. Він пише: «Про те, про що не можна сказати, треба мовчати» [3, с. 86]. Його позиція з одного боку посилює етичну складову полілогу, з іншого ж відкриває простір для дії інших форм *пасивно-активного стану* комунікативного процесу –

мовчання. Зазначимо, що в цей момент / період важливо створити і втримати поле реалізації потенціалу кожного учасника діалогу навіть у випадку його / їх (можливого) пасивно-активного стану. Постає питання: як і що може об'єктивувати і зарядити ціннісним потенціалом активні та пасивні вектори змісту діалогу, не переважуючи як один так й інший стан? Крім того, це лише варіант, який залежить від насиченості комунікативного процесу. Тож питання щодо пошуку ресурсу, який може наблизити мовчання та говоріння лише посилюється. Таке джерело бачимо в того ж Л. Вітгенштайна – це «мовчазний показ» (*на форму*), «мовчазне погодження», які постають, у нашому контексті, новоформою / *новомовою*. Остання промовляє не тільки своїм *говорінням* чи *мовчанням*, але й своїм устроєм, тобто передає інформацію не тільки семантичною вагою, але й формою. Іншими словами, виникає претензія на формулювання – «гіпермова», що відображається формуванням і розумінням нелінійного тексту в будь-якій точці дії полілогу. Вона передбачає якісно іншу, нову конструкцією синтаксису тексту як схеми думання. Тому ще один акцент у проекції способу дії полілогу вказує на можливість спожити більшість неявних ресурсів його дії; розкривається пізнавальними характеристиками комунікації.

Теза III. Епістемологічні необхідності. Попри те, «дуже легко «підправити» фрази, поставити розділові знаки, виділити прості реченнєві ядра, які конституюють текст, що тече. Але ми втратимо семантичні та логіко-синтаксичні двозначності, і втратимо передусім музику» [4, с. 157] – зорієнтовує Ю. Крістева, говорячи про транскінечне в мові. Під *музикою* вона розуміє інтонацію й ритм, які, попри підпорядкованість / другорядність у звичайному спілкуванні, у нашому контексті «становлять суть висловлення і простісінько ведуть нас у місце, що за інших обставин німе, не маючи свого суб'єкта» [4, с. 157], а це певною мірою суперечить поставленій меті із посиланням на П. Рікера вище. Важко й не в наших інтересах не погоджуватись із Ю. Крістєвою у тому, що *вона* притаманна кожному, варто лише «віддатись атомам фрази» [4, с. 157]. Її специфіка, як двигуна мови, у тому, що грань фрази прослідковується раціонально¹, але семіотичний процес не зупиняється на ній. Ба більше, він динамізується залежно від активності суб'єктів полілогу або, як пише згадана авторка, «замість бути верхніми

---

¹ «Значення як позиція суб'єкта висловлення» і «сигніфікація як можлива, вірогідна чи справжня денотація» зберігається.

межами висловлення, *фраза-значення-сигніфікація* становлять тут нижчі межі» [4, с. 157]. У нашому контексті це означає, що нове утвердження висловлення (семантики тексту) у площині дії полілогу ставить семіотичний досвід суб'єктів потойбіч фрази, відтак, потойбіч і сигніфікації, і значення, набуваючи іншої, але спільної, плюральної семантичної ваги. Ця ситуація повертає нас знову до етико-комунікативного аспекту, адже «індивідуальні плани дій акцентують тему і визначають *актуальну необхідність у взаєморозумінні*, яка має бути втілена у процесі інтерпретаційної роботи. У цьому аспекті ситуація дії є одночасно й ситуацією мови, у якій дійові особи по черговою переймають *комунікативні ролі* того, хто говорить, адресата та інших присутніх при цьому осіб. Цим ролям відповідають точки зору першої і другої особи, як перспективи учасників комунікації, і точка зору третьої особи, як перспектива спостерігача, у якій за співвідношенням Я-Ти можна спостерігати і тим самим опредмечувати у якості інтерсуб'єктивного взаємозв'язку» [7, с. 201], – наголошує Ю. Габермас. Тож, пізнавальні характеристики кореляції наративів є іще однією умовою, яка цементує попередні та забезпечує толерантну дію полілогу.

Висновок. Філософія толерування. Пропонований підхід розкриває той мінімум, який знайомить із можливістю по-іншому створювати умови для здійснення (культурного полілогу) комунікативних операцій; вказує на можливість реалізувати прихований потенціал через плюралізм форм комунікації та потенціалу їх застосування; демонструючи кореляцію наративів, фундує толерантну дію полілогу. Окреслені умови наштовхують на думку рухатись «у бік *постконвенціонального принципу універсалізації*, принципу, який остаточно залишив позаду будь-які різновиди традиційної «внутрішньої моралі» і разом з цим усі расистські, релігійні та станові розбіжності в питанні взаємного визнання права людини на самоздійснення» [1, с. 143-144], як *реалізації ідентичності*.

Отже, наша пропозиція не претендує на виведення *онтологічного есперанто* толерантності, а постає одним варіантом-спробою обґрунтування феномену толерантності у *здійсненні ідентичності*.

Література:

1. Апель К.-О. Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі [пер. з нім. В. Купліна] / К.-О. Апель. – Київ : Дух і Літера, 2009. – 430 с. – («Сучасна гуманітарна бібліотека»).

2. Вальденфельс Б. Топографія Чужого : студії до феноменології Чужого / Б. Вальденфельс – Київ : ППС – 2002, 2004. – 206 с. – («Сучасна гуманітарна бібліотека»).
3. Вітгенштайн Л. Tractatus Logico-Philosophicus; Філософські дослідження / Л. Вітгенштайн. – К. : Основи, 1995. – 311 с.
4. Крістева Ю. Полілог [пер. з фр. Петра Тарашука] / Ю. Крістева. – Київ : Юніверс, 2005. – 480 с.
5. Рікер П. Сам як інший [пер. із фр. В. Андрушко, О. Сирцова] / П. Рікер. – Вид. 2-е. – К. : Дух і Літера, 2002. – 458 с.
6. Тейлор Ч. Етика автентичності [пер. з англ. А. Васильченка] / Ч. Тейлор. – Вид. друге. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. – 128 с.
7. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие [пер. с нем. под ред. Д. В. Складнева] / Ю. Хабермас. – Спб. : «Наука», 2001. – 417 с.